

Az iskolaérettség értékelésének diagnosztikus megközelítése

Józsa Krisztián – Borbélyová Diana (eds.):
Diagnostic Assessment of School Readiness

BALOGH RENÁTA TÜNDE

A személyes fejlődés szempontjából a gyermek első nyolc éve kiemelkedően fontos és meghatározó szerepű. Az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb figyelem irányul ennek a korosztálynak a fejlesztésre. Kutatások sora igazolja, hogy a kora gyermekkori fejlesztés a leginkább megtérülő oktatási befektetés, a fejlesztő programok igazán hatékonyak lehetnek ebben az időszakban (Podráczky 2015, 2017). Azonban minden gyermek fejlődése más ütemű, a gyermekek között jelentős eltérések lehetnek. Ezekből a különbségekből adódóan szükség van a differenciált oktatásra, amelynek alapja a professzionális pedagógiai diagnosztika. A pontos diagnózis felállításához elengedhetetlenek a megfelelő mérőeszközök, tesztek (Borbélyová 2023; Józsa 2022).

A Józsa Krisztián és Borbélyová Diana által szerkesztett, frissen megjelent angol nyelvű tanulmánykötet ehhez a fontos kérdéskörhöz kapcsolódik: a szerzők az óvoda–iskola átmenetet, az iskolakészültség mérését helyezik a középpontba (Józsa – Borbélyová 2024). A *Diagnostic Assessment of School Readiness* című könyv fejezeteinek a megírásában a kötet két szerkesztője mellett közreműködött Bencéné Fekete Andrea, Hajduné Holló Katalin, Horváth Kinga, Nagyová Alexandra, Orsovics Yvette, Podráczky Judit, Tun Zaw Oo és Zentai Gabriella.

A kötet a pedagógiai diagnosztika kulcsfontosságát különösen a személyiségfejlődés és az iskolaérettség szempontjából hangsúlyozza, továbbá rávilágít arra a problémára, hogy nem minden ország rendelkezik megfelelő mérőeszközzel ezen a területen. Szlovákia is ezen országok közé tartozik. Így a kötet középpontjában a magyarországi DIFER tesztrendszer (Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára; Nagy et al. 2004a, 2004b) áll, melyet a kutatásban részt vevő szakemberek a Selye János Egyetemen megvalósuló KEGA-projekt keretében a szlovákiai viszonyokra adaptáltak. Ezek az iskolaérettségi tesztek kutatások által igazoltan előre jelzik a gyermekek iskolai tanulásának a sikerességét (Józsa et al. 2022). A teszt szlovákiai adaptálásának és sztenderdizálásának a fő célja, hogy hatékonyabbá tegye a szlovákiai pedagógusok munkáját, valamint hozzájáruljon a pedagógiai diagnosztika minőségének javításához a szlovákiai magyar tannyelvű óvodákban és az általános iskolák alsó tagozatán.

Az első fejezet a gyermekek iskolaérettségének, készségfejlettségének a mérésére szolgáló diagnosztikai eszközt, a DIFER programcsomagot, valamint annak adaptálási és sztenderdizálási folyamatát mutatja be. A DIFER egy komplex diagnosztikai eszköz, melyet Magyarországon, a Szegedi Tudományegyetemen fejleszt-

tettek ki (Nagy et al. 2004a). A program tartalmazza a diagnosztikus teszteseteket, melyek alkalmasak a 4–8 éves gyermekek elemi alapkészségeinek a mérésére. Emellett egy külön könyvsorozatban jelentek meg azok a módszertani anyagok, amelyek a vizsgált területek diagnosztikus mérésre alapozott játékos fejlesztését segítik (Fazekasné Fenyvesi 2006; Józsa 2014; Miskolcziné Radics – Nagy 2006; Nagy 2009; Zsolnai 2006). A tesztek hét alapvető területen mérik fel a gyermekek készségfejlettségi szintjét: írásmozgás-koordináció, beszédhanghallás, relációszókinccs, elemi számolási készség, tapasztalati következtetés, tapasztalati összefüggés-megértés, szocialitás (Nagy et al. 2004b). 2017-ben a teszt tovább bővült a rendszerező gondolkodás és a kombinatív gondolkodás területekkel (Józsa et al. 2017). A készségfejlődés folyamatában öt fejlődési szint különíthető el: előkészítő, kezdő, haladó, befejező és optimális. A szerzők a tesztrendszer alapos ismertetése mellett részletesen leírják a kutatási projekt megvalósulását, az adaptálási és a standardizálási folyamatot, illetve ismertetik annak némely eredményeit.

A második fejezet a magyarországi és szlovákiai óvodák szabályozó dokumentumait elemzi (ISCED 0. szint). A szerzők a magyar *Óvodai nevelés országos alapprogram* és a szlovák *Óvodai nevelés állami oktatási program* összehasonlító elemzését mutatják be. A kötet ezen fejezetéből megtudhatjuk, hogy Magyarország és Szlovákia oktatási rendszere egyaránt kétpólusú. Mindkét ország szabályozó dokumentumában egyértelmű a nevelésközpontúság, és ezek a programok keretjellegű szabályozásként funkcionálnak. Több különbség és hasonlóság is fellelhető a két dokumentum között. Szlovákiában az óvodákat az iskolarendszer részeként értelmezik, annak nulladik szintjét képezik. Erre utalhat az is, hogy a szlovák program címében szerepel maga az oktatás szó. Terjedelemben és szerkezeti felépítésben is eltér a két curriculum: a magyar Óvodai nevelés országos alapprogram mindössze 11 oldalas és 6 rövid fejezetet tartalmaz, míg a szlovákiai Óvodai nevelés állami oktatási program ennek a tízszerese, 112 oldalas és 12 fő fejezetre tagolható. A szerzők megállapítják, hogy a magyarországi program nagyobb módszertani szabadságot biztosít az óvodapedagógusok számára, valamint fontos sajátossága, hogy gyermekképet és óvodaképet fogalmaz meg, illetve hangsúlyosabban jelenik meg benne a nevelés. Ezzel szemben az szlovákiai dokumentum az iskolaérettségi tanúsítvány megszerzésére helyezi a hangsúlyt és az oktatási folyamat kap benne nagyobb szerepet. Ezt tükrözik az óvoda végére elvárt, részletesen kidolgozott követelmények is. A szlovák program úgynevezett művelődési területeket határoz meg. A gyermek készség szintjére vonatkozó elvárások az egyes művelődési területeken belül a program 80%-át teszik ki. A szerzők rámutatnak arra is, hogy a következő legszembetűnőbb különbség a játék tekintetében jelenik meg a két program összehasonlításában. Ugyanis a magyarországi alapprogram erősen hangsúlyozza a játék előtérbe helyezését az óvodai nevelés során. Ezzel szemben a szlovákiai dokumentumban csak néhány soros általános leírás található a játékról, óvodai megvalósításának főbb szempontjairól, annak ellenére, hogy maga a szlovák dokumentum lényegesen hosszabb.

A harmadik fejezet az iskolakezdést szabályozó dokumentumokat veti össze a két ország vonatkozásában. Szlovák oldalról az új szlovák *Innovált Állami Oktatási Program* (IÁOP), magyar oldalról a *Nemzeti Alapterv* (NAT), valamint az 1–2. osztályos kerettantervek összehasonlító elemzését mutatják be (ISCED 1. szint).

A szabályozó dokumentumokat a tanulmány szerzői egy általános szempontsor és egy speciális, DIFER-készségekre épülő szempontrendszer alapján is tárgyalják. A tartalomelemzés alapján kirajzolódnak a két ország tanterveinek sajátosságai, hasonló és eltérő vonásai. A szerzők megállapítják, hogy a szlovák IÁOP és a magyarországi NAT között elsősorban szerkezeti hasonlóságok fedezhetők fel. Mindkét dokumentum három fő részből áll. A NAT esetében az első rész „Az iskolai nevelőmunka tartalmi szabályozása és a szabályozás szintjei”, a második a „Kompetenciafejlesztés, műveltségközvetítés, tudásépítés”, a harmadik pedig „A műveltségi területek anyaga”. A szlovák IÁOP első egysége az „Általános rész”, a második egységben a művelődési standardok találhatóak, az utolsó, harmadik részt a kerettanterv alkotja, melyet a nemzetiségi iskolák számára 2016-ban adtak ki. Tartalmilag jelentős különbségek találhatók a két ország szabályozó dokumentumai között az 1–2. évfolyamok tekintetében. A DIFER-készségek fejlesztésének a dokumentumokban való megjelenésére vonatkozó speciális szempontok alapján is jelentős a két ország közötti különbség. Szlovákiára a kritériumközpontú, kimenet-orientált oktatási rendszer jellemző, így az Innovált Állami Oktatási Program konkrét követelményeket fogalmaz meg tantárgyi tartalmakba ágyazva. Ezzel szemben a magyar tantervekben a DIFER-készségek fejlesztése az átfogó célokban, fejlesztési követelményekben érhető tetten. Magát a DIFER-készségeket azonban sem a magyar, sem a szlovák program nem említi közvetlen módon.

A negyedik, utolsó fejezet a DIFER-teszt pszichometriai mutatóinak a vizsgálatáról szól. A teszt pontosságának ellenőrzésére a szerzők Rasch-analízist és többcsoportos megerősítő faktoranalízist (MG-CFA) alkalmaztak. A teszt mutatói érvényesnek és megbízhatónak bizonyultak. Ezt alátámasztja a megállapítás, hogy a diákok tényleges képességei és a teszt nehézségi szintje közötti szoros az összefüggés. A mérési invariancia-elemzések eredményei ugyancsak megerősítik a DIFER-tesztek alkalmazhatóságát a szlovákiai magyar anyanyelvű (4–8 éves) gyermekek körében. A kutatási eredményeknek köszönhetően mostantól a DIFER-teszt nemtől és életkortól függetlenül Szlovákiában is érvényes és megbízható fejlődésdiagnosztikai eszközként tartható számon. Az elemzések eredményei alapján a szerzők megállapítják, hogy a teszt lehetővé teszi az iskolaérettség átfogó értékelését is a szlovákiai magyar gyermekek körében.

A MATE Press által kiadott *Diagnostic Assessment of School Readiness* című könyv átfogó képet ad a szlovák és a magyar oktatási rendszer sajátosságairól, és betekintést nyújt a hatályos oktatási jogszabályokba, szabályozó dokumentumokba. Emellett a szlovákiai nemzetiségi oktatás szempontjából meghatározó és nagyon fontos kutatás megvalósításának menetét és eredményeit is az olvasó elé tárja. Ezáltal a kötet több szempontból is fontos, új eredményeket mutat fel. A szerzők rámutatnak a diagnosztikai folyamatok és a megfelelő feltáró eszközök alkalmazásának a fontosságára, amely alapot jelent a gyermekek optimális fejlődésének az elősegítéséhez. Rávilágítanak továbbá a DIFER-tesztek érvényes és megbízható alkalmazásának lehetőségeire a gyermekek iskolaérettségének felmérésében.

A kötet jelentősége abban rejlik, hogy nemzetközi együttműködés során egy határon átívelő kutatás keretén belül a szlovákiai magyar tanítási nyelvű intézmények pedagógusai kezébe egy olyan adaptált és standardizált mérőeszközt ad, mely segíti

a pedagógiai munkát, illetve biztosítja a gyermekek személyre szabott fejlesztésének lehetőségét. Mivel a tesztek alkalmazhatóak az iskolaérettség megállapítására is, segíthetnek a döntésben, hogy a gyermek megkezdje-e tanulmányait az alapiskola első évfolyamában. Nem mellékes az a tény sem, hogy a tesztek alkalmasak az individuális oktatásban részesülő gyermekek készségeinek felmérésére is az óvodában, melyet a hatályos jogszabályok előírnak Szlovákiában. Valamint a DIFER-tesztek további kutatásokban hiteles és megbízható kutatási mérőeszközként alkalmazhatóak. A szerkesztett kötet ezáltal fontos alpmű a témával foglalkozó kutatóknak, emellett kiemelt jelentőségű a gyakorló pedagógusok és pedagógusjelöltek számára, valamint értékes útmutatást adhat az oktatási döntéshozók részére is.

Irodalom

- Borbélyová, D. (2023): *Prechod dieťaťa z materskej školy do základnej školy*. Gödöllő: MATE Press.
- Fazekasné Fenyvesi M. (2006): *A beszédhanghallás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Józsa K. (2014): *A számolás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Józsa K. (2022): Óriáslépések a pedagógiában: az óvodás és kisiskolás gyermekek fejlesztése. *Iskolakultúra*, 32(11), 55–68. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2022.11.55>
- Józsa, K. – Borbélyová, D. (eds.) (2024): *Diagnostic Assessment of School Readiness*. Gödöllő: MATE Press.
- Józsa, K. – Amukune, S. – Zentai, G. – Barrett, K. C. (2022): School Readiness Test and Intelligence in Preschool as Predictors of Middle School Success: Result of an Eight-year Longitudinal Study. *Journal of Intelligence*, 2022, 10(3), 66. <https://doi.org/10.3390/jintelligence10030066>
- Józsa K. – Zentai G. – Hajduné Holló K. (2017): *A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Miskolcziné Radics K. – Nagy J. (2006): *Az írásmozgás-koordináció fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Nagy J. (szerk.) (2009): *Fejlesztés mesékkel: Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Nagy J. – Józsa K. – Vidákovich T. – Fazekasné Fenyvesi M. (2004a): *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Nagy J. – Józsa K. – Vidákovich T. – Fazekasné Fenyvesi M. (2004b): *Az elemi alapkészségek fejlődése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- Podráczky J. (2015): A kisgyermeknevelés jelentősége, helyzete és perspektívái. In: *Szemlélmények a kisgyermeknevelés köréből 1*. Szerk. Podráczky J. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 57–82.
- Podráczky J. (2017): A kisgyermekkor és a társadalmi esélyek korrekciója. In: *Az oktatás korproblémái*. Szerk. Hunyady Gy. – Csapó B. – Pusztai G. – Szivák J., Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 213–223.
- Zsolnai A. (2006): *A szocialitás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Szeged: Mozaik Kiadó.